

UNIVERSELL DESIGN FÖR LÄRANDE – KONCEPTET FÖR ETT PARADIGMSKIFTE DÄR VI ANPASSAR LÄROSÄTEN OCH INTE STUDENTER

Pia Häggblom, Högskolan Kristianstad
e-post | pia.haggblom@hkr.se

Abstract: Högskolevärlden arbetar för en ökad mångfald och breddad rekrytering vilket innebär arbete för på en breddad delaktighet. Breddad delaktighet är en förutsättning för att nå ökad genomströmning och ökad anställningsbarhet. Hur ska adjunkter och lektorer skapa breddad delaktighet i sina kurser samtidigt som resurserna sällan ökar? Ett av svaren kan vara att använda de generella principerna för Universal Design och de pedagogiska koncepten Universal Design for Instruction, (UDI),(Roberts, Park, Brown, Cook, 2011) och Universal Design for Learning, (UDL), (Cast, 2011), forskningsbaserade koncept som utgörs av ramverk av principer för en än mer tillgänglig undervisning. I artikeln översätts begreppen UDI och UDL till svenska; Universell Design för Lärande (UDL) och med det begreppet inkluderas bägge varianterna ovan. På Högskolan Kristianstad är Universell Design för lärande en del av högskolepedagogisk grundkurs.

Keywords: breddat deltagande, högskolepedagogik, undervisa tillgängligt, Universal Design for Learning, Universell Design för Lärande, UDL, UDI

1. Universell Design för Lärande – konceptet för ett paradigmskifte där vi anpassar lärosäten och inte studenter

Vi har fått tydliga signaler, både internationellt och nationellt, som förtydligar att breddad rekrytering kräver en förbättrad inkluderande pedagogik för att öka genomströmningen och även anställningsbarheten. Exempel på hur svenska lärosäten arbetar med att skapa studiesituationer som ger likvärdiga möjligheter, och därmed ökad genomströmning, tar UHR (2014) upp i sin rapport *Från breddad rekrytering till breddat deltagande - en analys av hur lärosäten presenterar sitt arbete med lika möjligheter till studier*. UHR poängterar vikten av att skapa insatser för breddat deltagande och hänvisar till den Eurydice-rapport (2014) som dessförinnan påpekat behovet av att öka delaktighet och därmed motverka den bristande anställningsbarhet bland studentkategorier som traditionellt inte läser på högskola. UHR (2014) analyserar hur 11 lärosäten i Sverige arbetar med lika möjligheter och materialet för analysen är hämtad från respektive lärosätes hemsidor. Exempel som analysen presenterar handlar om bland annat åtgärder kring övergång eller introduktion till högskolestudier, information till nya studenter, studieverkstäder, mentorskap, studievägledning, vägledning ut i arbetslivet och studenthälsovård.

Det som kan tyckas saknas i UHR:s rapport är information om hur lärosätena arbetar med att göra sin undervisning, de ordinarie kurserna, tillgängliga för ett breddat deltagande. Enligt UHR (2014) finns det kurser med syfte att stödja studenter väg in i högskolestudier genom t.ex. överbryggningskurser eller collegegår och det finns exempel på hur det på lärosäten skapas en tydlig koppling mellan teori och praktik för att främja ett breddat deltagande. Kärnan är dock undervisningen, högskolepedagogiken. Hur arbetar lärosätena med en utveckling av pedagogiken så att de ordinarie kurserna blir än mer tillgängliga för sin mångfald av studenter?

Alla högskolor och universitet arbetar med tillgänglighetsplaner för olika områden, allt ifrån kommunikationsstrategier till lokaler. Undervisningen kan också vara ett område som ingår i ett lärosätes tillgänglighetsplan. Ett exempel är Högskolan Kristianstads tillgänglighetsplan (2014) där undervisning är ett

fokusområde. Varje år ska enligt planen högskolans avdelningschefer och sektionschefer redovisa vilka åtgärder som har vidtagits för att göra sin verksamhet som lokaler, information och kommunikation och även undervisning än mer tillgänglig. Samtidigt ska det ges exempel på åtgärder som planeras inför kommande år.

Hur ska då detta arbete konkret gå till? Hur ska adjunkter och lektorer nå en breddad delaktighet i sina kurser och därmed en ökad genomströmning och ökad anställningsbarhet, samtidigt som tid och övriga resurser sällan utökas? Ett av svaren kan vara att använda de generella principerna för Universal Design och de pedagogiska koncepten Universal Design for Instruction (Roberts, Park, Brown, Cook, 2011) och Universal Design for Learning (Cast, 2011). Universal Design for Instruction och Universal Design for Learning är forskningsbaserade koncept och utgörs av ramverk av principer för en än mer tillgänglig undervisning.

Universal Design myntades av Ronald Mace (CAST, 2011). Mace undervisade i arkitektur vid North Carolina State University och kom på att istället för att först rita och bygga ett hus och först därefter lägga till eventuella ramper för barnvagnar, varutransporter och rullstolar så borde arkitekten förutsätta en mångfald bland besökarna, en mångfald av behov. Han myntade begreppet Universal Design och skapade de sju principer som utgör grunden för konceptet. Därefter har begreppet förts in i pedagogiken genom bland annat Universal Design for Instruction (UDI) och Universal Design for Learning (UDL). UDI lade till de två sista principerna, principer för kognition och lärande. Nedan återges de nio principerna med några enkla exempel på vad de konkret kan betyda för i utbildningssammanhang (Roberts et al, 2011):

- Likvärdighet i användning (equitable use): Information om kursen ska finnas tillgänglig i olika format och alltid digitalt.
- Flexibilitet i användning (flexibility in use): En flexibilitet byggs in i utbildningen genom att använda olika undervisningsmetoder och på så sätt tillgodose olika lärstilar. Studenter kan där så är möjligt välja arbetssätt och sätt att redovisa.

Universell design för lärande – konceptet för ett paradigmskifte där vi anpassar lärosäten och inte studenter

- Enkelt och intuitivt (simple and intuitive): Exempelvis så beskrivs kursmål och krav tydligt med tanke på studenters olika kunskap, erfarenheter och språkkunskaper.
- Tydlig och märkbar information (perceptible information): Oavsett studentens sinnesförmågor så är informationen lättillgänglig. Använd till exempel möjligheten att texta filmer med tanke på studenter med hörselnedsättning och studenter som inte har svenska som modersmål.
- Tolerans för misstag (tolerance for error): Minimera konsekvenser eller risker för misslyckanden exempelvis genom kontinuerlig feedback.
- Låg fysisk ansträngning (low physical effort): Utforma utbildningen så att fysisk ansträngning minimeras, exempelvis genom att förmedla anteckningar till föreläsningar.
- Storlek och utrymme (size and space): Beakta människors olika kroppsstorlek och rörlighet. Om möjligt möblera så att alla kan se alla.
- Studentgrupper (community of learners): Skapa olika lärmiljöer genom t.ex. basgrupper och forum på lärplattform.
- Undervisningsklimat (instructional climate): Skriv i kursinformationen att studenter välkomnas att kontakta kursansvarig gällande deras behov av pedagogiskt stöd och att det finns en målsättning att möta de behoven.

UDL utgår från tre principer (CAST, 2011) som handlar om hur man lär (multiple means of representation), vad man lär (multiple means of expression) och olika sätt att skapa motivation hos studenter (multiple means of engagement). UDI och UDL synliggör möjligheter för högre utbildning att arbeta konkret med att göra sina utbildningar tillgängliga för den bredd av studenter som vi har idag vid våra lärosäten.

I korthet bygger bägge koncepten på att systematiskt arbeta igenom alla aspekter av en kurs i fråga om tillgänglighet, allt ifrån information om kursen före studenter söker in på kursen, information om kursen under kursens gång, sättet som kommunikationskanaler byggs och används mellan lärare och studenter och mellan studenterna själva, hur undervisningen ska ske och hur examinationerna ska ske. Det handlar om att bygga in en flexibilitet i undervisningsätt och en flexibilitet i sätten att redovisa. Det handlar även om hur man skapar motivation och även därigenom ökar deltagandet i kurserna. Det handlar inte om ny pedagogik. Det handlar om att istället för punktinsatser för ökad tillgänglighet utgå från ett

systematiskt arbetssätt, och att man steg för steg arbetar sig igenom kursens olika beståndsdelar och moment. Det handlar om att använda pedagogik på ett sätt som är nödvändig för vissa studenter, samtidigt som den gynnar alla.

Studenter som läser vid svenska lärosäten och som har en funktionsnedsättning, dvs. studenter som utgör en liten del av den mångfald av studenter vi talar om, upplever enligt Blomberg, B. Järkestig Beggren, U. Bergbäck, E. (2013) att deras lärare själva bestämmer sitt handlingsutrymme, och således avgör hur pass tillgänglig undervisningen för studenterna blir. Studenterna upplever enligt Blomberg et al (2013) att vissa lärare skapar möjligheter i situationer som är svåra att anpassa, men de upplever också att pedagogiska åtgärder som att ha t.ex. kortare föreläsningar med fler pauser, att lämna ut material och att inte ha en tydlig struktur på undervisningen inte genomförs i tillräcklig utsträckning. Här kommer UDL in som ett systematiskt verktyg att arbeta för en mer tillgänglig och likvärdig undervisning.

Eriksson Gustavsson, A-L, & Holme, L (2009) har undersökt lärares uppfattningar om stöd och att skapa likvärdig förutsättningar för just studenter som behöver särskilt stöd. I deras rapport förtydligas behovet av en diskussion om strukturella förutsättningar för att skapa en god lärmiljö för den mångfald av studenter som vi eftersträvar. Lärarna ser också resursproblem som hinder för att skapa en anpassad undervisning.

Hur når vi då en breddad delaktighet när resurserna inte räcker till samtidigt som behovet av anpassningar och en mer flexibel pedagogik ökar? Det är inte mer stödåtgärder vid sidan av ordinarie undervisning som är det centrala utan det krävs ett accepterande av att det är dags för ett paradigmskifte (*Scott, S. Shaw, SF. Mcgurie, J. 2003*). Det är inte studenterna vi ska anpassa utan högskolepedagogiken, som än mer effektivt måste arbeta för att nå studenterna där de är. När högskolepedagoger i Ryegård (2010) diskuterar pedagogisk skicklighet finner vi att en god pedagog i sin undervisning utgår från studenterna och kan anpassa sin undervisning efter de studenter som läser kursen. Vad innebär det i praktiken? Det kan innebära att vi skapar fler sätt för studenter att lära sig och fler sätt att redovisa vad de har lärt sig. Studenter skulle ibland kunna välja arbetssätt utifrån sina förutsättningar eller preferenser. Flexibiliteten som är nödvändig för vissa studenter gynnar alla.

Universell design för lärande – konceptet för ett paradigmskifte där vi anpassar lärosäten och inte studenter

Som ett moment i högskolepedagogisk grundkurs på Högskolan Kristianstad har deltagarna vårterminerna 2014 och 2015 fått lära om UDL och i kursutvärderingar, utan några anspråk på vetenskaplighet, finns ett positivt mottagande av UDL. Högskolan Kristianstad påbörjar år 2016 ett projekt där UDL används för utveckling av pedagogiken i grundutbildningen. Syftet med projektet är att ge kursansvariga möjlighet att få mer tid att lära sig om Universell Design för Lärande som verktyg för att proaktivt och systematiskt arbeta in en ökad tillgänglighet och flexibilitet i undervisningen. Projektdeltagarna ges tid att i workshops och enskilt arbete revidera sina kursplaner utifrån UDL. Förhoppningen är att utveckla pedagogiken i grundutbildningen och på det viset bredda deltagandet för att nå en ökad genomströmning och en grund för ökad anställningsbarhet. Frågeställningen handlar om deltagarnas, de kursansvarigas, uppfattningar om UDL som koncept och verktyg för att just undervisa tillgängligt och bredda deltagandet.

Projektet som kallas Universell Design för Lärande och tar sikte på en flexibilitet i både campusförlagda utbildningar och nätbaserade kurser. Åtta kursansvariga adjunkter och lektorer utformar sina kurser utifrån koncepten Universal Design for Learning och Universal Design for Instruction. Samordnaren för studenter med funktionsnedsättning håller ett inledande seminarium om den vetenskapliga grund som UDL står på, kopplat till bland annat rapporten *Modernisation of Higher Education in Europe. Access, retention and Employability* (2014). Sedan följer workshops som fokuserar på att systematiskt revidera kursens olika delar och moment, från planering till genomförande och bedömning utifrån riktlinjer och principer från Universal design for Learning och universal Design for Instruction. En workshop hålls av en IT-pedagog.

Ett mål med UDL är att öka tillgängligheten, minska på särlösningar och därmed förhoppningsvis spara tid för lärare när kursen redan är igång, samtidigt som genomströmningen rimligtvis ökar. Genom konceptet Universell Design för Lärande (UDL) kan vi arbeta för det paradigmskifte på våra svenska högskolor och universitet som krävs för att nå en ökad tillgänglighet, ett breddat deltagande och en utbildning på lika villkor. Genom UDL anpassar vi lärosäten, inte studenter. Kanske finns här ett uppdrag och en möjlighet för högskolepedagogiken att i mycket högre grad användas som en resurs för utbildningarna?

Referenser

- Blomberg, B. Järkestig Beggren, U. Bergbäck, E. (2013) Organisering av pedagogiskt stöd i högre utbildning. En studie om studenter med funktionsnedsättningar och deras erfarenheter av högre utbildning i Sverige, Tjeckien och USA. Institutionen för socialt arbete vid Linnéuniversitetet 2013. Repro Linnéuniversitetet 2013
- CAST (2011). Universal Design for Learning Guidelines version 2.0. Wakefield, MA: Author
- Eriksson Gustavsson, A-L & Holme, L (2009) Att göra olika lika - universitetslärares uppfattningar om och erfarenheter av undervisning av funktionshindrade studenter. Forskningsrapport LiU-PEK-R-254, Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet
- European Commission/EACEA/ Eurydice (2014) Modernisation of Higher Education in Europe. Access, Retention and Employability 2014. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Högskolan Kristianstad. (2014), HKR Tillgänglighetsplan 2014-2015, Kristianstad; Högskolan Kristianstad.
- Roberts, D, K. Park, J. Bown, S. Cook , B. (2011). Universal design for Instruction In Postsecondary Education: A Systematic Review of Empirically Based Articles. Journal of Postsecondary Education and Disability, 2011, Volym 24, nummer 1.s 5-15.
- Ryegård, Å. (2010). Att belägga, bedöma och belöna pedagogisk skicklighet Uppsala: Universitetstryckeriet
- Scott S, Shaw, SF. Mcgurie, J. (2003) Universal Design for Instruction. A New Paradigm for Adult Instruction in Postsecondary Education. Remedial and Special Education. Volym 24. Nummer 6. November- december. s.369-379.
- UHR (2014) Breddad rekrytering – breddat deltagande – en analys av hur lärosäten presenterar sitt arbete med lika möjligheter till studier. Universitets och högskolerådet. Avdelningen för analys, främjande och tillträdesfrågor

